

Armel-fuvola

MŰBÍRÁLAT - SZÍNHÁZ - LIX. évfolyam, 29. szám, 2015. július 17.

(Mozart: *A varázsfuvola* – a Szegedi Nemzeti Színház az Armel Operafesztiválon; Thália Színház)

Hármat néz – egyet kap. Ez az Armel Operafesztivál (a műsorfüzetben Armel Opera Festival) egyenlege a Thália Színházban. Számomra legalábbis. Lehet, hogy a még hátralevő két előadás változtatott volna a mérlegen, de azokon a napokon Gyulán voltam („Shakespeare Festival”), így nem láthattam a maradék produkciókat. A kérdőjelekhez a hatvanszázalékos láthatás is elég.

Az Armel „a komplex művészi teljesítmény” jelszavával szignálja magát, „az operajátszás korszerű színpadi eszközeit” keresi. A mezőnyben részt vevő operaházak saját produkciókat állítanak ki, amelyekben egy vagy két főszerepre nemzetközi versenyt hirdetnek. A versenyzőket több fordulóban válogatják, az elkészült előadásokat a fesztiválon megtekintő zsűri nemcsak a versenyszereplőknek oszt díjakat, hanem a legjobb összteljesítményt is elismerésben részesíti. Ezek az elvek.

A gyakorlat két esetben megcsúfolta őket. Az English Touring Opera és a Kolozsvári Magyar Opera előadása nemcsak értékelhetetlen, hanem alapszinten diffamálja és parodizálja az operát mint műfajt. Egyikben sem az átlagosat alulról súroló zenei teljesítmény miatt. Az angolok esetében elkövettem azt a hibát, hogy csak utólag néztem meg, ki volt a versenyző, és egy órával az előadást követően nem sikerült azonosítanom őt, teljesen kiesett, hogy láttam egy ilyen nevű szereplőt. A kolozsváriak ringbe szálló szopránja, Amélie Robins legalább kellemes benyomást keltett, viszont a versenybaritonnak volt a legkellemetlenebb hangja az egész szereposztásban. Az igazi bajt „az operajátszás korszerű színpadi eszközei” okozták. Az angolok valami kezdetlegesen ásatag amatőrizmussal álltak elő, annak ellenére, hogy Donizetti *Calais ostroma* című operáját a délszláv háborúkra kopírozták. Ehhez képest a boldog emlékeztető Kertész László Déryné Színházon belüli Gördülő Operája anno maga volt a modernizmus. Azóta több évtized eltelt, az angol *Rolling Opera* haladhatna a korrallal: egyszerű eszközökkel is lehetne színházilag tehetséges. A kolozsvári *Figaro házassága* zeneileg szintén túrhetőnek bizonyult. Amíg nem kellett a színpadra nézni. (Ismeretlen hölgy szomszédjaim a földszint tizedik sor jobb 2-es és 4-es széken egész jól kibírták: némán sms-eztek.) Ám ha az ember elfeledkezett magáról, és meglátta, amint az indákkal behálózott trikókban szerencsétlenkedő táncimitátorok ajtókeretek tologatásával sikeresen akadályozzák a cselekmény áttekintését, odalett a maradék illúzió, amelyet Mozart és da Ponte valaha is táplálhattak a darabjuk iránt.

Mozartnak mint versenyszereplőnek ezúttal nagyobb esélye volt *A varázsfuvolával*, amelyben másik partnerrel, Schikanederrel indult. Be is futottak, a Szegedi Nemzeti Színház jó pályát és megfelelő szakadózókat biztosított számukra Gyüdi Sándor és Alföldi Róbert személyében. A késői remekmű manapság agyon van értelmezve az irodalomban és a színpadon, az utóbbiról szinte havonta tudósít egy-egy új előadás valamelyik tévécsatornán. Pár hónapja ebben a rovatban utaltam az unortodox rendezésekre (*Másképp*, 2015/13., márc. 27.), de kifelejtettem Robert Carsenét (Baden-Baden 2013), amelyben Sarastro és az Éj királynője összeborult házastársi szerelmesekként közös projektben állítják megpróbáltatások elé a bekötött szemű fiatalokat. Tanulják meg az életet. Gyüdi és Alföldi előadásában maga az élet a rettentő tanítómester, a szenvedéseket nem kell mesterségesen előállítani, jönnek maguktól.

Ez *A varázsfuvola* egy erőszakos megtorló intézményként működő lepusztult elmekegőrházban játszódik, ahová a deviánsnak ítélt személyeket szállítják „kezelésre”. Lehet csodálkozni, de nem nagyon. *A Figaro házassága* színhelye Bécsben, a Theater an der Wienben pszichiátriai klinika, ahol terápiás céllal adják

elő a darabot, doktor Almaviva betanításában (lásd *Marat/Sade*). A kékszakállú herceg várának alaphelyzete ugyanabban a színházban egy szolidnak látszó polgári menhely mint krónikus elmebetegek otthona, ebből bomlik ki ajtóról ajtóra a deprimált fantázia halállabirintusa. Mindkét előadás idejei.

A *varázsfuvola* Szegeden tökéletesen koherens műegész, lehet szeretni vagy nem, de nem lehet kijátszani Mozart és Schikaneder ellen, mert belőlük indul ki és hozzájuk érkezik vissza, minden egyes részlete az eredetihez kapcsolódó következetes reflexió. (Ellenpélda: a kolozsvári *Figaró*ban a „Non più andrai” záró szakasza németül hangzik el, és nyomatéku géppisztolyosok jelennek meg, de a militarista erőszak e váratlan és összefüggéstelen jelképét – legalábbis amikor épp fölém – többé nem láttam.) A nyitány alatt a három dáma – itt három ápolónő – a kietlen, üres vallatóterembe hurcolja, összeveri, a zuhanytálcára löki és megkötözi Taminót, aki a hosszú *kötélműgyógy*val küszködve indítja a cselekményt. Az ápolónők kokett tortúrája cinikusan hatalmi és érzéki, Somogyvári Tímea Zita, Dobrovka Szilvia és Laczák Boglárka remekül csinálják. A „beavató” orvosok konzíliuma olykor a galérián tűnik föl, a bűvös csengőre megszelídített állatok az alkalmazottakból kerülnek ki, mintha örültek farsangja volna, a három szoprán fiúcska három nyuszi, az ápolónők átlátszó kék esőköpenyből álló pillangó szárnyukat lebegtetik, és az egész társaság mint valami szürreális álomban eltűnik a liftben.

Az örült valóságból kiiktatódik a mese, nincs más realitás, mint a fizikai és lelki megpróbáltatások sorozataként megélt emberi és közösségi tartalom, ezt képezi le a rideg hétköznapi környezet. (Tihanyi Ildikó díszlet-jelmez környezetrajzának köszönhetően.) A helyszín brutalitása átítatja a zenei akusztikát, a Szegedi Szimfonikus Zenekar Gyüdi Sándor pálcája alatt kevesebb lágy tónust és játékos figurációt használ, a Kovács Kornélia vezette nemzeti színházi kórus a szokásosnál gyakrabban jár a keményen hangzó forte dinamika tartományában, a puha harmóniák élesednek, karcosodnak – a muzikális és teátrális irányítás azonos hullámhosszra kerül. Tamino nem átall fájdalmas kiáltásokat hallatni a nyitány tortúrája alatt, a tűzpróba elemlempák sokja, a vízpróba a kihangosított cseppek fogolykínzó rutinja, s hogy az infantilis báj se maradjon ki, a három fiúcska frivol „tschüss”-szel köszön, és gyermekien belebéget bölcsen koravén intelmeibe.

A versenyszereplő Marlène Assayag győzi – ha nem is hibátlanul – a két bitang nehéz Éj királynő-áriát; élesen és mégis lágyan szúr ez a virtuóz szoprán, él a fehér köpenyes orvos-amazon. Hanczár György és Kovács Éva elképesztően jók mint Tamino és Pamina: megjelenés, vokalizáció, expresszivitás jeles. Altorjay Tamás prózai színészeket megszegyenítően erőteljes despota Sarastro, kár, hogy árnyalt basszusa az alsó tartományban elenyészik. Szélpál Szilveszter talpraesett, emberi Papageno, Gyüdi Eszter Papagena-inkognitója pedig végre nem derékba tört anyóka: a kapucnija alól kilóg a feslő csitri, akivé lesz. Kiss Tivadar valódi vággyal telített Monostatos különösen hiteles és veszélyes ebben a környezetben.

Infúziós állványokkal és injekciós tűkkel indul rohamra a kórházi ágyakon fekvő ifjak ellen az ellenséges konzílium. A szuri végül az Éj királynőjét éri, és eufórikus mámorba kerül tőle, ami járványszerűen átterjed a büntetőpszichiátria orvosi karára. Szögletesen hektikus mozdulatokkal, vigyorogva nyomulnak felénk, miközben a két fiatal pár a hónuk alatt kimenekül. A fölszabadító finálé ironikus gellert kap, ahogy egy diadalmas előadáshoz illik.